

تۆرك يوردى

تۆرك اوماقلىرى مركزى هيئتى طرفىدىن نىشر اولغور.

نومرو ۳

كانون اول ۱۳۴۰

جلد ۱

ضياكوك آلب بك

ضيانك غير منتظر وفاتى دوستلارنى درين بر بوشلق ايچىندە براقىدى . هله بىم كېي اون بش سەنەدن برى كىندىسىلە مەئادىيا برابر بولغان وفىرطينالى بر حياتك مختلف تەموجلارنىە مەشتركا معروض قالەرق كاه دارالفنونك صرف علمى وفكرى عيىطندە ، كاه استانبول تورك اوجاغىك صمىمى مەرميتندە كاه اتحاد و ترقىك سياسى تشكىلاتى ايچىندە وكاه حرىت وائتلاف زندانلرى ايله انكليز جەسخانەلرندە سەلجە كىچە وكوندوز يان يانە باشايان وعاتا يكدىكرىنە ياپىشيق اولان بر حيات ، فكر و مفكورە آرقاداشى ايچون بو بوشلق نە قورقونجدر .

بىن بو بوشلغە باقدىچە كىندىمى قاراكلىق بر قويو ايچنە آتيلمىش كېي حس ايدىيورم . اولوم ! بونە فجييع ، نە مدهش ، بر سردر ! او نە اولدى ؟ نرەيە كىندى ؟ بومظلم هيچا هيچك هانكى طرفنە دالەرق غىب اولدى ؟ دون اطرافنە نورلر صاچان ضيا بوكون بر قالين وصوغوق ظلمت ايچىندە ناصيل پنهان اولدى ؟ بى هر طرفدن سيقىشديران بو كېي سؤللردن باشم دونويور ، بوغازم طيقانيور ، قلىم دورىيور ، عاداتا دونويورم

بو قادار صارصيلمىش بر جملە عصبيه ايله ضيا حقىندە دويغولرىمى ، فكرلرىمى و ضيانك توركلك تارىخىندە كى قيمت و اهميتنى اطرافلى و منتظم بر صورتدە تصوير ايتك امكانى اولمادىغنى مدركم .

فقط عىنى زماندەدە ضيانك هنوز صوغومامىش جىسدى اوزرندە كىندىسى ناصيل آكلامىش اولدىغى سويلك بىم ايچون بر احتياج اولقلە برابر بر مدار تسليدر .

ضيا ، روحى و دماغى خصوصيتلرى ايله مكمل بر تورك انموزجى ايدى . تورك تارىخىندە برە آدسىز « تپى واردر . بو تپ تورك خلق ماصاللرندە « كل اوغلان »

نامنی طاشیان بر قهرماندر . بو قهرمانی تورک خلقی چوق سوره ،
 بوتون محبت و میلی اوندک اطرافنده طویلار . چونکه تورکک بوتون معنوی
 خصوصیتلری اوزرنده طویلودر . او ؛ ضیعدر ، محجودر ، محویتلی در . او ؛
 آغیر دوش-ونور ، آغیر سویور ، آغیر حرکت ایلر . او ؛ نمایشدن چکینر ،
 کوستریشی سومز . او ، مین ، عنمکارددر ، اوزی بر سوزی بردر ، باشقعلری
 ازعاجدن چکینر ، حیاتی و طالعی کندی م-اعیسه ، کندی قابلیتینه مدیون
 اولمقدن خوشلانیر ؛ قناعشکار وفداکاردر .

بوتون بو خصوصیتلری ضیاده طویلانمش کوروپوردی . ضیانک تواضع ، محجوبیت
 و محویتلک درجه-سی کله-لرله افاده اتمک امکان خارچنده در . بر ایکی حادثه-له
 تصویر اتمک چالیشه-جغم :

مالطه-ده - فقر و احتیاج تام ایچنده بول-ان ضیا - کونترجه آج قالدینی
 حاله - ییمکه دعوت ایدلمکجه - کندیلکندن یمک ایسته-مزدی .

آنقره-ده بر کون رئیس جمهور حضرتلری رفیقه محترمه-لری خانم افندی
 ضیا کونک آلپ بکله کوروشمک آرزوسنده بولندقلری بند-لرینه افاده بووردیلر
 و کون تعیین-ایتدیلر . ضیا به سویلدم . تصور ایدیله-میه-جک قادار صیقیلدی . یوله
 بندن نه یاپاجغنی ، ناصل حرکت ایله-جکفی صورتی . جواباً « بن نه یاپارسیم
 سن ده یاپارسک » دیدم . کلدک . غازی پاشا حضرتلری ، لطیفه-خانم افندی فوق-العاده
 التفات ایتدیلر ، بر کوستردیلر . ضیا بر معناد صاندالیه اوزرنده یان او-طوردی ،
 اَلنی اَلنک اوزرینه قویدی ، باشی ایلکدی . و کوزلرینی اوکته دیکه-رک سکوت
 دالدی . یوزینک هر طرفندن ترلر آقغه باشلادی و کندیسنه خطاب اولنان التفات
 تکار جمله-لره آکلاشیلماز قیصه صد-الرله جوابلر ویردی . ضیانک صیقینتی ایچنده
 ازیل-دیکنی کوروپوردیم و روحنه یاقیندن واقف اولدیغم ایچون کندیسنی قورنارمه
 مسارعت ایتدم . سودیکی علمی موضوعلردن بریسی آچدم ، ضیانک در حال-دلی ،
 روحی آچیلدی . آرتیق ضیا کندی ساحه-سند ایدی . سربست قونوش-ویور
 و همیزی مفتون ایدیوردی .

حيات و معاشرت ساحه سنده بو فادار متواضع ، محجوب و محويتلى اولان ضيانك
فكر و قناعت ساحه سنده كي جسارت و قطعيت ده بي پايان ايدى . بوساحه ده او عاداتا
قيريجى و بيرحم ايدى .

عيني ضياني بن اتحاد ترقى مر كز عموميسنده ساعترجه بوتون هيئتله - مرحوم
ومفقور طلعت پاشاده داخل اولديني حالده - بر فكر اوزرنده مجادله ايدر ،
آرقاداشلرينه آغير سوزلر سويلر ، متجاوز وضعيت آليز ، حدت ايدر ، قيزار
و باغيرر كوردم .

ضيا فكريني قبول ايتديرم . دن مجادله دن آيريلمازدى . اتحاد و ترقينك فكريات
واصلاحات ساحه سنده ياتمش اولديني همان بوتون اجراآت بو قدرتلى دماغك
محصولى ايدى . يكي دارالفنونك تاسيسندن باشلايه رق محاكمك و تدريساتك توحيدى ،
عالم قرارنامه سنك تنظيمى ، مى تدقيقات و تبعات جمعيتى ايله تاليف و ترجمه
واصلاحات علميه انجمنلرينك تشكىلى ، مدرسه لرك اصلاحى ، دارالخلافه الاسلاميه
مدرسه سنك تاسيسى ، كتيخانه لرك تنظيم و اصلاحى هپ ضيانك محصول مساعى
و مجاهده سي ايدى .

ضيا بر طرفدن بوتون بواجراآتى مر كز عمومى واسطه سيله ياپديرر كن ديكر
طرفدن بالذات تاسيس و اداره ايتديكي «كنج قلملر» ، «تورك يوردى» ، «اسلام
مجموعه سي» ، «يكي مجموعه» ، «بويوك مجموعه» كي موقوت رساله لرو يومى غزنه نرله مذكور
اجراآت و اصلاحاتك استناد ايتديكي اساسلرى و نظريه لرى جمله مزى حبران ايدن
بروقوف و وسعتله سرد و بيان ايدردى . ضيا نظرياتنك درحال تطبيقه كچيرلمسنة
موفق اولمش دنياده امثالى اندر بر متفكر و عالم دى . بوكون ضياني سياسى فرقه لره
منسوب و مربوطيتله اتهام ايدنلر دوشونمورلر كه ضيا صرف بومنسوبيت و مربوطيت
سايه سنده نظرياتنك تطبيقات ساحه سنده كچمسنى تأمين ايدم بيلمشدر . ضيا ، شرق
عظيملرينك روحى خصوصيتلريني دريندن ادراك ايتمش بر متفكر دى . او ؛ بيليوردي كه
بوملكتارده آشاغيدن بوقارى يه دوشرو صرف تلقين و اقناع طريقى ايله كلن بوللر
هيچ بر سر منزله ايصال ايدم من و نهايت برباطاقله صابوب قاليرلر . ضيا ؛ سياسى

فرقه‌لردن نه موقع ، نه مقام ، نه دده ثروت ورفاه آراشدور ، بونلرک هیسنی اهل ایتیش و هیسنه استحقار نظریله باقشدور . کندیسنه دفعاتله تکلیف اولونان وکالت صاندالیه‌سنی استحقارله رد ایلشدور . ذاتاً وکالت صاندالیه‌سنی « فرعون صاندالیه‌سنی » تسمیه ایدن اودور .

ثروت ورفاهه کلنجه : ضیا ، مالطیه سورولورکن ، آرقه‌سندده قالا بالق اولان عائله‌سی ایچون ، ایکی قات یاتاقدن باشقه نه‌تک برپاره ، نه‌تک برسجاده براقشدی . ایشته بوقناعتکارلی ، نفسنه حاکمیتی و اطرافنده فایزانشان احتراصلره قارش ایش اولدینی استحقارکار وضعیتی سایه‌سندده درکه ضیا منسوب اولدینی سیاسی فرقه اوزرینه حاکم اولابیلمشدور . بو بویوک آدمی « علمی سیاسته آلت ایتمله » اتهام ایدنلر تماماً آلدانیورلر . قضیه تماماً عکسنه در . او ؛ سیاستی علم و فکر ایچون آلت اتخاذا ایتشدی . مملکتک سعادت ورفاهنی هر شئک فوقنده کورمن ضیا ؛ مملکتک انکشاف و ترقیسی ایچون الزم عد ایتدیکی یوللاری طی ایچون منسوب اولدینی فرقه‌نک استقامتی دماغنک قوتی و طبیعتنک علوتی سایه‌سندده تبیین ایتدیرمه موفق اولویوردی .

ضیانک دیکر کوزه چارپان بر خصوصیتی ده کندی کندینی یایمش اولماسیدور . انگلیزلر بو کبی آدم‌لره Self made man دیرلر . آغلو- ساقون عرقی بویله‌لرینی مبدولیتله یتیشدیرر . تورک‌ده سیاسی و فکری تاریخی بوقهرمانلره طولودور . محمود غزنوی ، جنکیز ، تیمور ، سلجوق شاه ، عثمان غازی ، نادر ، شاه صفی هب عینی انموذجلرک سیاست ساحه‌سندده تکرریدور . فکریات ساحه‌سنه کلنجه - اوزاقوره کتیمه‌یه‌لم - یاقین زمانلرده مملکتک فکری حیاتی اوزرنده ایزلر براقوب کیتیش اولان جودت پاشالر ، مدحت افندیلر ، امرالله افندیلر عینی مایه‌دن یوغورولش دکلیدرلر ؟

بونلر نه منتظم بر تحصیل ، نه مسلسل بر مکتب درجه‌سی کورمشلردور . دماغ‌لرینی کندیلری یاپیشلردور ؛ کندیلری قورمشلردور . اومتوع ، زنکین ، واسع مکتوبات علمیه‌لرینی هب شخصی مساعیلری سایه‌سندده ایدینه بیلمشلردور .

ضیاده اونلرك بریسی در . ضیاده منتظم بر تحصیل کورمش ، مسلسل مکتب درجه لری کچیرمش دکلدر . اوده ؛ او حیرت بخش دماغی تربیه ، او واسع معلوماتی صرف شخصی غیرتلی ایله اده ایتمشدر .

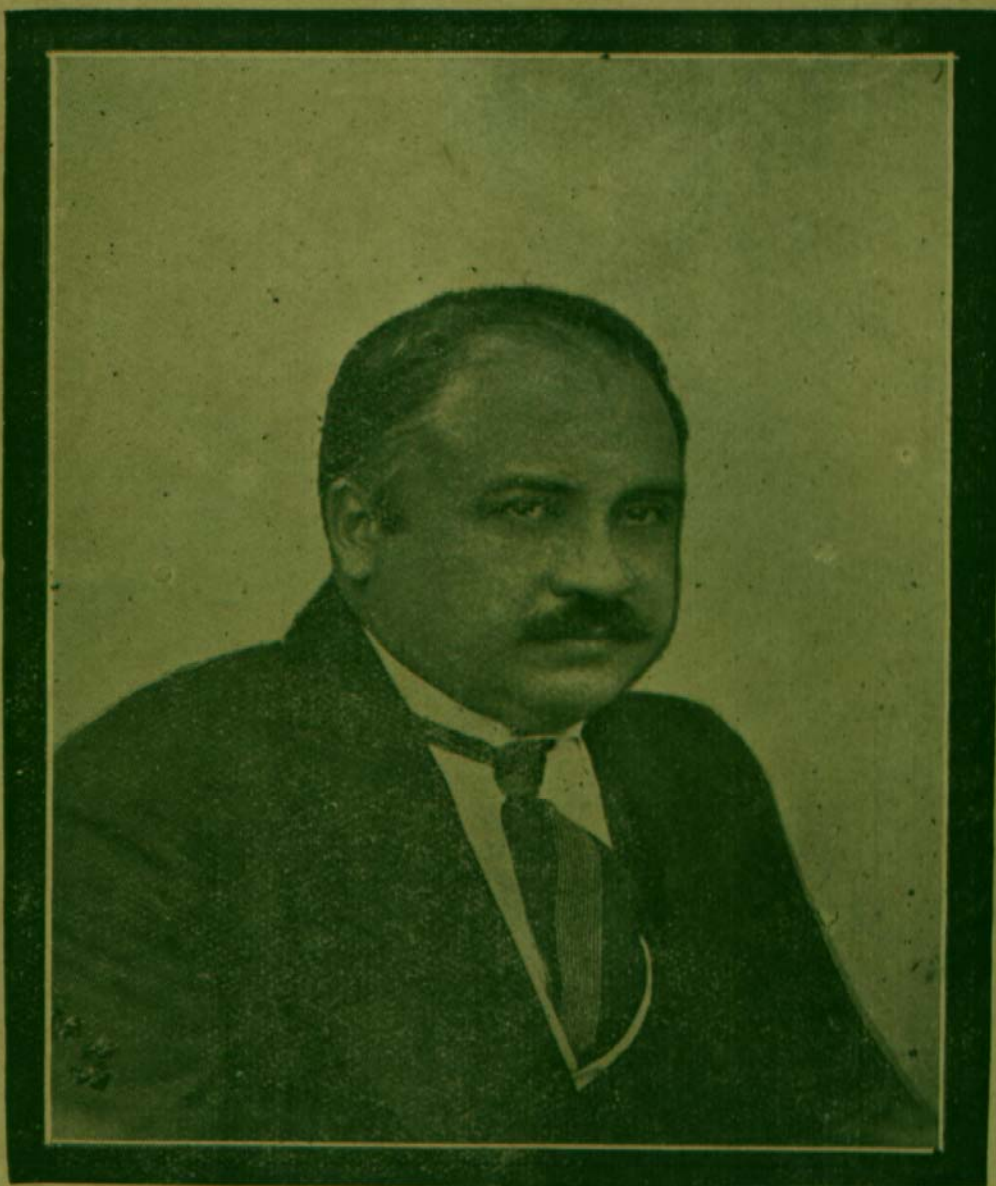
فقط ضیا ایله اونلر آراسنده نه قدار عظیم برفرق واردر . اونلر آلدق لری نی آرجوق عیناً نقل ایتشلدر . تماماً یکی ، تماماً شخصارینه عائد برمسلك ، بر اصول ایجاد ایده مه مشلدر . دیگر بر تعبیرله اونلر ایجاد و ابداع قوتلرینه تماماً مالک دکلدیله . ضیائی - عکسنه اوله رق - بوتون ماسبقاری و معاصرلری آراسنده تمایز ایتدیرمن خصوصیت شخصیتك قوتی ، حائز اولدینی ایجاد و ابداع قدرتنك فوق العاده لکیدر . ایشه بونك ایچوندركه افول ایتدکن سو کره گخی آرقاسنده اوزون مدت یاشایه جق بر مکتب بر « نه قول » بر اقوب کیتمشدر .

ضیا بومکتبک اوچ بویوک اساسی شو اوچ کله ایله افاده ایتمشدر : تورکم ، مسلمانم ، غریبی مم ! عینی زمانده شاعر ، متفکر و عالم اولان ضیا - اولایموت چوجوق حکایه لری ایله چوجوق شعرلرندن باشلیه رق - اک یوکسک واک درین فلسفوی یازیلرینه قدار هپسنده مسلکك بو اوچ بویوک اساسی یا ترنم و یا خود سردوبیان ایتمشدر . بزمده شیمدی باشلیجه موضوعمز بو اوچ اساسك ضاطر قندن ناصل تلقی ایدلمش اولدیغنی ایضاح ایتمکدن عبارت اوله جقدر . فقط بو اساس موضوعمزه کچمه دن اول ضیائك دیگر خصوصیتلرینی ده تثبیت ایتك ایسترز :

ضیائك دهاسنده اکبارز خصوصیت اونك حائز اولدینی خیر بخش تحلیل و تصنیف قوتی ایدی . ضیا فکرلر اوزرنده عادتاً بر تشریح عملیه سی یاپاردی ، عوامل ترکیبه لری نی یکدیگرندن شاشیرتجی بر منطق و وقوفله آیرردی ، آرالرنده کیمسه نك خاطر و خیالنه کله ین تصنیفلر یاپاردی . ضیا او حیرت بخش قوت اقناعیه و تلقینیه سی دماغك بو خصوصیتنه مدیوندی ، اک مجرد و مغلق موضوعلر اوزرنده بیان مطالعه ایدرکن عادتاً بر ماصه اوزرینه صیرا ایله قونولمش اجزائی تعریف و ایضاح ایدن بر تشریح معلمك صراحت و وضوحی حائزدی . بو صورتله اوننی دیگرکن درین بر انطباق آلامق قابل دکلدی . بعضاً ضیاده بو قدرت غریب جلوه لرا بر ایدردی .

هیچ اونو تمام ؛ مالطیه برابر سورولورکن - موندروسده برمدت قالمق اوزره
اون ایکی آرقاداش بزه تخصیص ایدیان تل اوزکو ساحه سه طیقیلیر طیقیلماز - مونس
وهم حال بر محیط ایچنده هیچ بر اشکنجه دن، هیچ بر مضایقه دن بیلمایان و روحنده کی
شطارت و سکونی داتما محافظه ایتکی بیان ضیا - بزم بوفجیع وضعیت مزده دخی
بزه تسلی و یرده جک بر تصنیف یاپدی : « بیلور میسکیز ، آرقاداشلر . - دیدی -
هر انسانده ایکی خاصه واردر : بریسی حیوان دیکری ملک ! انگیزلر بورایه بزم
حیوان قسممزی کتیره بیلیمشاردر . ملک قسممز ایسه مملکتده ، استابولده
قالمشدر . » استادک بولطیف تصنیفی بزهده بالطبع شطارت و یردی .

مالطیه کلد کدن و دیگر آرقاداشلریمزه قاووشدق دن صوکره - ضیا کندینی
دارالقونده کبی حس ایده رک - باشنه برچوق سابق و کیلیری ، قوماندانلری ،
مبعوثلری طوپلادی و فلسفه ، اجتماعیات درساری و یرمکه باشلادی . چورو کصولی
محمود پاشادن باشلایه رق مرسینلی جمال پاشایه قادار بوتون یاشلی باشلی دولت رجالی ،
نامدار قوماندانلر اللرنده بر دفتر و قلم استادک اطرافنه طوپلانیرلر و هفت لرحه ،
آیلرجه بودرسلره دوام ایدرلردی . ضیا او تحیل و تصنیف قوتی سایه سنده کی
صراحت و وضوحی ایله اجتماعیات و فلسفه ایله اوزمانه قادار علاقه لری اولیان
بوزواتی بوموضوعلر او قادار ایصیندیردی ، بونلرده او قادار علاقه او یاندیری که
بونلر قورتولار ق ایرلدقلری زمان عادتاً تحسرو تأسف طویارلردی ! ضیانک دهاسنده کی
ایکسجی بویوک قوت اونک مفکوره جیلکی ایدی : ذاتاً مفکوره کلمه سنی ایجاد ایدن ،
لسانمزه صوقان اودر : مفکوره جیلکک طبیعی نتیجه سی نیک بیناکدر . ضیا
بوتون بویوک مفکوره جیلر کی نیک بیندی . هیچ بر زمان ، هیچ بر وضعیتده ضیانک
روحنه - یأس ، ابد سزلک کی فتورلر کیره مه مشدر . الک مشکل و الک قاراکلی زمانلرده
او ، داتما اطرافنه ایمان و امید صاحبشدر . بالقان حربنک ذلتلری ، عمومی حربنک
فلا کتلی انساننده - بن اونی استقباله درین امیدلرله مالی کوردم : تورکک
اولمه یه جکسه اولمه یه جکسه اونک قادار ایمان ایتش بر آدامه هنوز تصادق ایتدم .
دولتی و جمعیتی تورک ملتک معشری وجدانندن قهرمانلر طوغارق ملتی سلامت

ضيا كوك آلب

ونجانه سوق ایدہ جککرینه وتورکلکه مدنی ملتار آراسنده لایق اولدی بی موقعی تأمین
ایله جککرینه درین قناعت پرورده ایدردی ذاتاً ضیا بکک تاریخ حقنده کی
نظریه سی یوکسک شخصیتلر ایله معشری وجدان آراسنده کی علاقه ومناسبت اطرافنده
تمرکز ایدردی : فرد یوق جمعیت وار. صوم یوق وظیفه وار. دستوری اجتماعی
فلسفه سینه اساس اتخاذایتش اولان ضیا بکک خودکاملنک ولا اجتماعیلکک مشخصی
عد ایتدی کی فردجیلکک قارشی پرورده ایتدی کی خصه مت نسبتنده - منتشر معشری
واجتماعی روحک تمثالی عد ایتدی کی شخصیتلره پرستش ایدردی. ضیا بککجه
« فردجیلکک » له « شخصیت » یکدیگرینه تماماً متضاد ایکی مفهومدر. فرد جماعتی
انکار ایتدی کی حالده - « شخصیت » بالعکس اونی افاده ایدر. فردجی، جماعتدن
آیریش کنیدی قینه کیرمش وجماعتدن متادیا حق طلب ایدن خودکام وخودپرست
بروارلقدرد. شخصیت ایسه - طویلایحی، قولله کتیف بر مفهومدر! جماعتده بلیرمکه
باشلایان تمایللری کنیدی روحنده طویلار، معشری روحک معکسی اولور،
کنیدی دوشونمز، وجماعتده کی مفکوره نک تحقیق یولنده دائماً اوزرینه وظیفه لر
آلیر. بوراده حق وظیفه نک لاینفک بر نتیجه سی اولارق کنیدی کنیدینه کلیر، ایسته نمر،
انتشار ایدر. ضیا بکی جمعیت ایچنده افراد ایچون حق طانیماقله آهام ایدلر ضیا
بکک حق حقنده کی یوکسک نظریه سی ادراک ایدمه یئلردر. ضیا بکک قادارحقه، عدالته عاشق
آزانسان بولونور، اونک بوتون حیاتی بو خصوصیتی اثبات ایدیور. یالکز اونک یوکسک
روحي وظیفه سرحق تصور ایدمه میوردی وحق وظیفه نک بر مقابلی اولارق تلقی ایدیوردی.
ضیا بکک تاریخ حقنده کی بوتون نظریه سی بواساسلردن ملهمدر. استاد، تاریخی
آلمان متفکری هککل کبی متادیا دوام ایدن و متادیا انکشافه واعتلایه دوغرو
یورون آهنگدار برر قص شکلنده تصور ایدردی. بشریت گاه یورور، گاه طورور،
گاه اکیلیر، گاه قالقار. فقط بوتون بوحرکتلر، بوتوموجلر بر آهنگ تام ایچنده
دائماً ایلری یه طوغرو، و دائماً یوکسلن بر مفکوره نک تحقیقنه طوغرو یورور.
آهنگک حقیقی نوطه لری جماعتلرک معشری وجدانلرنده مندمیج ومضبوطدر. یالکز
بو وجدانلره معکس اولان یوکسک شخصیتلر وقهرمانلردر که بونوطه لری اوقورلر

ورقصی اداره ایدرک بوتون یوردیوشه ، بوتون رقصه معین استقامتلر ویررلر .
تاریخده حصوله کلن بوتون تکامللر جماعتلر ایله شخصیتلر وقهرمانلر آراسنده کی
بودرین واسرار انکیز علاقه ومناسبتلرک نتیجهسیدر . بونظریه نك منطقى نتیجه سی
اولق اوزره یالکیز زنده وپر حیات جماعتلرک شخصیتلر وقهرمانلر بتشدیره بيله جکلری
ویاخود عکسنه اولارق یالکیز قهرمانلر وشخصیتلر بتشدیرن جماعتلرک زنده
وپر حیات اولدقرینه حکم ایتک لازم کلدیکنی قبول ایتلی زه . ایشه بونک ایچوندرک
ضیا کوك آلپ بک اتحاد وترقی زماننده انور پاشا ایله طلعت پاشای تقدیر
وتقدیس ایدردی . بوقدرتلی شخصیتلرده اوه ملتنی ، مملکتنی ، تورک معشری
وجداننک انعکاسنی کور یوردی . واونلری تقدیس ایتمکله ملتنی ومملکتنی تقدیس
ایدیور فکر نده ایدی . ضیا بکی طالقا ووقلقله ، تبصص وریا کاراق کبی سفیل وعادی حصار ایله
اتهام ایدنلر ضیا بکی اصلا آکلامامش اولانلردر . ضیا بک بوکبی سفیل ودنی
حرکتلره تنزل ایدم جک خلقتده یارادیلش برآدم دکلدی . ذاتاً بوکا محتاج ده
دکلدی . ضیا بک ده انور پاشا وطلعت پاشا مقیاسنده بر شخصیت دی وایلك کوندن
اعتباراً بوذاتلر ایله همپا وهمدست اولارق یورو مشدر . صوکره تمکایو وتبصص
بر مقام ، موقع ومنفعت ایچون یاییلر . حالبوکه ضیا بونلرک هپسندن ده فراغت ایتشیدی .
ضیا نك بوشخصیتلر حقنده کی بوتون تقدیساری صرف نظریه سنك بر نتیجه سیدی .
نیته کیم مصطفی کمال پاشا حضرتلری ده افقده نمایان اولور اولماز ضیا بوتون تقدیرلری
وتقدیسارینی بورایه طوغر وچویر مکده بر تانیه بيله تردد ایتمه دی . داهایمالطه زندانلر نده
ایکله رکن وهنوز نه آناطولی حرکاتنک منتج موفقیت اولاجنی ونه ده کندینک
قورتولوب برکون تورکیه عودت ایدم جکی الک کسکین خیاللره بيله خطور
ایتمزکن ، ضیا مصطفی کمال پاشا خیالی ایله یاشایور ، اوئی اوقشایور ، دماغنده
بویوتویور ومملتک یکیدن کندی شعور ووجدانی بولش اولدیغنی اطرافنه ایضاح
ایدردک ، بوکبی معکسلر بولان بر مملتک اولیه جکی وأوله میه حکى قناعتنی هرکه
تلقین ایلایوردی : ضیا به کوره - بویه بر شخصیت ظهور ایدر ایتمز - بوتون کندینی
ییلیر ، شعورلی ، منور ملتپر ورلر - اونک اطرافنده طوبالانمالیدرلر ، زیرا اونک

اطرافنده طويلانمق ، شعورلاشمش اولان مى وجدانك اطرافنده طويلانمق بو
 وجدانك انكشاف واعتلاسنى تأيد و تقويه ايتمك ديمكدرد. برمنور ، بر كزیده ، بر متفكر
 ايچون بوندن داهاشرفلى ، داهامناسب بر فعاليت متصور ميدرد؟ مى قهرمانلى ، وملى
 قهرمانلى مى شعورك بوسورتله تجلى ايتمش اولان بر محصله سى عد ايدن ضيا كې
 مابنچى ومفكوره جى بر متفكر ايچون سياستك مادي ملوثاتى ايچنده چالقاتان
 احتراصلر طبيعى ايله مجهولدر . ايسته بونك ايچوندر كه ضيا اطرافنده كى بوتون
 عملى وفعلى احتراصلره تماماً يابانچى ولاقيد قالمشدر وبوندن دولايى ظاهراً اخلاقى
 بر حسنلك منظره سى ارئه ايلمشدر . حقيقتده ايسه كرك نظريات وكرك شحصى حيات
 ساحه سنده ضيا قدار يوكك اخلاق صاحبي بريسنه آرتصادف ايديلير . فعلاً اونك
 بوتون حياتى ده متمادى برفراغت نفسدن ، برفداكارلقدن عبارتدى . فنا فى الجماعت
 عمده سنى بوتون نظرياتنه اساس اتخاذا ايتمش اولان بر متفكر ايچون اخلاقى تظاهراته
 قارشى لا قيد قالمق امكانسزدرد . يالكز ضياهرشيدن اول ذهنى بر شخصيت وبوتون
 حياتى ذهنى تصورلرينه حصر ايدن بروارلق اولديغندن - عملى حياتله بك آز
 مشغولدى .

اخلاقده « فنا فى الجماعت » دستورى ضيا بلك اساس فكرينى تشكيل ايديسور :
 جماعتده كى « حسن وقبح » - كوزلك وچير كينلك - تلقيلرينه حرمت وتبعيت فرد
 ايچون بر وظيفه در . معشرى روضحدن فيش-تيران بو « قيمت طويغولرى » ضيا
 بكجه مقدس در : فقط ضيا بك بو طويغولرى هيچ بر زمان وهيچ بروجه ايله
 منجمد ، ابدى ، لايتغير عدايتزدى : اخلاقله حيات آراسنده كى علاقه ومناسبتى ضيا
 بك قدار واضح بر شكلده افاده ايتمش متفكره آرتصادف ايديلير . قيمت
 طويغولرينك ريشه لرinx كوكلرده دكل - يردده وحياتده آرامايلدر . اخلاقده
 ولايت ابدىه تصورى مردود ومجروح در . اخلاق ريشه لرinx حياتدن آلايى كې
 عصاره لرinx ده اورادن آايور : بناء عليه اجتماعى حياتده واقع اولان تحول وتبدللر
 ايسه رايسته من حسن وقبح تلقيلارى اوزرينده اجرأى تأثير ايدر . اونلركده تحول
 وتبدللرينى موجب اولور . بوكون جماعت ايچنده قيسح عد اولونان برشى وباخود

برفعل يارن حياتده واقع اولان تبدللك تأثيرى ايله محسن عد ايديله بيلير. بو حادثه نك
 بز هر كون شاهدى يز. فى الحقيقه - بوايكي عمليه - يعنى مادى حياتك تحولى ايله
 اخلاقى طويغولرك تحولى دائما توأم ومتوازن اولارق يورومزلر. اكثرته واقعه
 اولان معنوى تحوللك تظاهرى كچيكير. فقط معشرى وجدانك درينلكلرند
 حاصل اولان بوتحوللرى - موجد وابداعكار قوتى حائز قهرمانلر وشخصيتلر
 بركون طيشارى به آثار وضيا بلك «پس زنده» تسعيه ايتديكي و وجدان مليده
 قدسيتنى آرتيق غايب ايتمش اولان مؤسسeler، كندى كندينه ييقيليز ويرلرینه
 حياتله متوازن يكي طويغولر، يكي حسن وقبح تلقيلرى قائم اولور! بشرسته كي
 بوتون تكامل مرحله لرى بوصورتله طى ايديلير وحياتله اخلاق آراسنده كي توازن
 و آهنگ تامين اولونور. اون بش سنه دنبرى شاهدى اولديغمز حادثه لر بويوكسك
 نظريه نك برر مؤيدى در. فرد، عائله، قادينلق، دولت، عدالت، وظيفه، حق
 كچى على اخلاقيات ساحه سنه عائد اون بش سنه اولكى تلقيلر يمزله، بو كونكى
 تلقيلر يمز مقايسه اولونسون: طى اولمش اولان مسافه نه قدار بيوكدر! اخلاق
 ساحه سنى قوشاقدن آشاغى به حصر ايدرك قادينلغك اسارتى بهاسنه بوساحه نك
 محافظه اولونديغنى تخيل ايدن بچاره لر ايچون طبعى ايله تحول عكسه اولمشدر. فقط
 بو كچى بچاره لر ايله على العموم اخلاق بختنه كيريشمك بيله بيسوددر. زيرا بونلر
 اخلاقك اساسى اولان حريتى بيله انكار ايديورلر. حالبوكه حريتمز اخلاق
 تصور بيله ايديله ميه چكى اخلاقياتك ابتدائى بر فاعده سى در. كوله لك له اخلاق،
 بر يرده اجتماع ايدمز. اخلاقك انكشافى ايچون، ايلك شرط حريت در.
 تاقيمزده يالكز بو خصوصه عائد تحول، عظيم بر تكامل اثريدر. عائله، دولت،
 عدالت، حق، وظيفه والى آخر ديكر اخلاقى مفهوم لارده كي تحوللرده بو اساس
 تحولك برر تفرعاتدن عبارتدر.

على العموم تورك مى وجدانك تكونى اوزرينه استادك تأثيرى عظيم در.
 بو وجدانك مختلف تظاهراتى اونك بويوك دماغندن برر صورتله استفاده ايلمشدر.
 تورك لسانى، تورك ادبياتى، تورك شعرى، تورك موسيقيسى، تورك بديعياتى

اونك فكلرلرندن آزچوق متأراولمشدور . بو تأثیرلرك عمومى استقامتى «حلقجىلق»
كلهسى ايله افاده اولنه بىنير . عصرلرجه دوام ايدن امت دورى ، تورك كتهسى ايله
تورك كزیده لری آراسنده عظیم بر بوشلق آچمشدى . لسان محور طبعیسندن چیقاراق
عربلشمش ، عجملشمش . تورك ادبیاتی اولاعینی عواملك وبالاخرده آوروپادن
كلن بر جریانك تأثیرى ايله قوسمویولیت برشكل وماهیت آلمشدر . تورك
شعرى ، تورك موسیقىسى ، تورك بدیعیاتی تورك الهاماتنك منبعلرندن اوزاقلشمش
وتاماً یا بائجیلاشمشدى بوصورتله تورك كته لری ايله تورك منورلری آراسنده درین
بر اوجوروم حاصل اولمش وبونار یكدیكرینی آكلایه مزحاله كلشلردی .

ضیا دهاسنك قوتى ايله بوتون بوساحه لر اوزرینه اجرای تأثیر ایتمش وحاصل
اولان اوجورومى دولدورمغه وكزیده لری ايله تورك كته لری آراسنده لسان ، تھكر ،
نخس والهام نقطه نظرندن بر تقرب حصوله چالشمشدر . ادبی لسانده وجوده
كلش اولان ساده لك ، توركجه كلمه وترکیبارك عربجه وفارسى كلمه وترکیبلره تقوى
تورك شعرنده توركجه نك دهاسنه خاص اولان پارمق حسابنك عمومیلشمهسى ، خالق
موسیقینك ، خلق ادبیاتنك رونق بولماسى ، كزیده لری علاقه دار ایتمهك باشلامسى ،
هب ضیائك تأثیرلری ايله حصوله كلش تحوللردور .

بوصورتله دنیه بیلیركه تورك حرنك شعورلاشمه سنده ضیا مؤثر
وشموللى بر عامل اولمشدور . امت دورى ايله ملیت دورینك قطعی اولارق
آیریمالری اونك اثر ذكاسیدور . ذاتاً بویاکی دورك آراسنده کی فرقری بزه ایلك
دفعه بوتون وسعت وشمولى ايله ایضاح ایدن اودور . مرحوم نامق كالبك ، امت
دورینك الك قدرتلى ، الك محشم والک صوك تظاهریدر . بوداهی بزم اسلامى حسیاتمزی
تحریرك ایدن الك قدرتلى بر قوتدی . فقص كالک معقباری ، كال طرفندن بیراقلان
بایراغى یوکه له مدیبلر ، یاشاتامادیار واونی یاشاتامازلری ، چونكه اطرافزده وبوتون
كاشانده امت دورى بیتمش و ملیت دورى بوتون قدرت وقوتى ايله هر طرفی استیلا ایتمكده
ایدى . بویاکی جریان آراسنده تردده قالان « ثروت فنون » ادیبلری وه فجر آتی ،
کنجاری ، مبهم برغربجیلك له آلوده اولان صریح بر قوسمویولیتزمه دالیدیلر :

بوجریان صنی، غیرطبیعی و منفی ایدی . تاتکونی کونسندن اولومه محکومدی .
 فی الحقیقه ملیت و تورکچیلک شعرو حسیات ساحه سنده ایلک باباسی اولان محمد امین بکک
 سسی او زمان بیابانده یو کسه لن غریب و منفرد برصدا کبی معکس سر قالیوردی . نامق
 کمالک تأثیرلری بر طرفدن و هر کون داها زیاده رونق بولان قوسمو یولیتزم جریانی
 دیگر طرفدن بوتون روحلری استیلا ایتمکده ایدی ؛ حتی ۱۳۲۴ انقلابی یابانلر
 بیله ملیت جریانی شعورله ادراک ایتیش دکلددرلر . بوتلردن بر قسمی ، امت مفکوم
 لرندن و دیگری ده غریبی قوسمو یولیتزم دن ملهم درلر . نهایت سلا نیک محیطنده ،
 دیار بکرلی ضیا نمایان اولویور و « کنج قلعلر » ایله دیگر مجموعه لر واسطه سیله
 ملیت حقنده کی نظریه لرخی منشور و منظوم اثرلری ایله . د ایتیمکه باشلا یور . عین
 زمانده « اتحاد و ترقی » مرکز عمومیسنه داخل اولان ضیا مذکور مرکز اوزرینه
 علم و ذکاسی سایه سنده اجرا ایتدیکی تأثیر واسطه سی ایله ملیت جریانی فعلا ده تحقق
 ایتدیرمکه قویولیور : ۱۳۲۵ سنه سنده او زمان هنوز بیکباشی اولان انور بک
 مرکز عمومینک امری ایله بوسطرلری یازان محررک اوینه کلیور و « تورک یوردی »
 مجموعه سنک تأسیسی تکلیف ایدیور . محمد امین ، آچقورا اوغلی یوسف بکک ایله
 ایلک اول بو مجموعه بی تأسیس و نشر ایتیمکه باشلا یور . ارتیق ملیت جریانی
 معین بر استقامت آلتش ، کندینه مخصوص بر نشریات واسطه سنه مالکدر ،
 بو خصوصده کی فکر و تشبث تماماً ضیا بکک در .

فقط ضیا ملیت جریانی سلمه السلام قبول ایتیش علی العاده بر مقلد
 دکلدی . او ، بو جریانه اوزون و درین محررانر کچیردکن صوکر انساب
 ایلشدر . صباوت چاغنده امت مفکوره لرینه قلبنک بوتون درینلکی وقوتی
 ایله مربوط اولان ضیا بالاخره اکتساب ایتیش اولدینی مثبت فذرک و تاریخی
 تدقیقتک تأثیری ایله بو مربوطیتی غائب ایدیور . روحنده و قلبنده بر بوشلق
 حاصل اولویور . ضیا کبی ، حیات و کائناتده بر معنا و حکمت بولق احتیاجنده
 اولان حساس و متفکر بروارلق ایچون بو بوشلق طبیعتیه عظیم بر عذاب منعی
 اولویور . ضیا آرامغه باشلیور . ایشه بو آرامق انساننده درکه دروتی قاورایان عذابله
 تحمل ایدمه یین ضیا او منحوس و مشغوم قورشونی یینه صیقیور ، معنا و حکمت

بولمايدىنى بوفانى حياتىغا علاقەنى كىسمك اىستىيور. فقط ايچىندە طاشىدىنى خىرتىخش
 حيات بوللنى قورشونه مقاومت ايدىيور. وضيا يىكىدن ياشامق مجبوريتىندە قالىيور .
 ضيا يىنە آرييور . وآراركن اجتماعيات علمىنه طالىيور ، ايشته بوعلم ساساحەستە
 مليت نظريەلرىنە تصادف ايدەرك ياشامق ايچون ارادىنى معنا وحكمى بولوييور .
 «فردىيور ، جمعيت وار : مو بوى ، وظيفه وار» ايشته ضيانك حياتىدە بولدىنى
 معنا وحكمى !

فرد موقتدر ، فانيدر . باقى وأبدى اولان جمعيتدر ، ملتدر . موقت وفانى
 اولان فردك حياتى باقى وأبدى اولان جماعت وملىك حياتىغا اشتراكى درجەسندە
 معنوقىمىت احراز ايدىر . جماعتدن تفرد ايدىن بىر فردك حياتىدە هانكى معنا ،
 هانكى ذوق قالير ؟ ثروت ، رفاه ، سعادت ، علم ، شعر وموسىقەنىك نەمعناسى قالير ؟
 بونون مسرتلىرىمىزك ، بونون سعادتلىرىمىزك ، بونون درونى ذوقلىرىمىزك منبى ،
 هم نوعىمىزك اونلار اشتراكىدن عبارت دىكىدر ؟ تماماً متجرد وتماً مفرد برائىسان
 ايچون سعادت ونىكىت قابل تصورميدىر ؟ سە نىاتى وآتى باتى ، مشترك طويغولر ،
 مشترك حسلر ، مشترك فىكلر ، مشترك ذوقلر ، ايشته حياتىغا معنا وقيمت وىرن
 عامللر !

بوعامللرى فردىالكىز جماعتىدە بولور وىناءعليه حياتىك قىمىتىدە جماعتى اولان
 نىبى درجەسندەدر .

فقط بومشترك طويغولرى ، فىكلرى ، حسلىرى طوغوران عامللر نەدىن
 كلىيور ؟ بوسؤال ضياى جماعتىك اساسلىنى ، تىكونلىنى ، نشو ونما طرزلىرى
 تىقيق ايتىمىكە سوق ايدىيور .

سىمىه كى بسىط بر حىرمەدن باشلايەرق دولت كى معظم ومحتشم بر وارلغە
 قدار يوكسەلن بر عضويتك بونون تكامل وانكىشاف درجەلىرى ضيا برر برر
 تىقيق ومطالعه ايدىيور ؛ ابتدا بىر تك جىك اطرافىدە طويلايان «آدم خوار» ، سىمىه ،
 بوسىمەنىك لسان نامىه قوللاندىنى بسىط صدالر ، تىقى نامىه چىقاردىنى وحشى
 باغىرىلر ، خالق نامىه طايدىنى آغاچلر وحىوانلر ، تكامل وانكىشاف ايدە ايدە معظم

جماعتلار و دولتلار ، هر درلوايخه لكلى افاده يه مقتدر لسانلار ، طبيعت و روح بشرك بوتون محرم اهتزازلارنى ترجمه يه قادر موسيقيلار ، « وحدت وجود » كې على بركانات قصورينه ناصيل منقلب اولدقارنى آديم آديم ، درجه درجه تعقيب ايدىيور . ضيانك كيريششمش اولدينى بوتشبت مملكتمزده ايلك دفعه واقع اولان عظيم بر تجربه ايدى . بوتجربه سنده موفق اولمق ايچون ضيا اجتماعياله ياقيندن اوزاقدن علاقه دار اولان بوتون فنلرى ده مطالعه ايتمك مجبور يئنده ايدى : فلسفه ، تاريخ ، روحيات ، لسانيات ، حياتيات ، الهيات ، ادبيات و سائر هپ ضيانك تدقيقاته موضوع تشكيل ايدىيور .

فقط ضيا يالكىز تدقيق و تتبع ايتيور ؛ يالكىز آملقه ، بلع ايتمكه قالىيور ، ضيا ، آلدیغنى هضم ايدىيور ، دهاسنك حده سندن كچيره رك تماماً باشقه و متمادياً انكشاف ايدن ساحلر كشف ايدىيور . ضيا كلمه نك بوتون معناسيله تورك اجتماعياتنك مؤسسيدر . اوندن اول تورك حياتى ، تورك تاريخى ، تورك سجييه سنى علم نقطه نظرندن و علمى بر اصول ايله تدقيق ايدن بر متفكره تصادف اولونماز . آوروپا علماسى طرفندن دى پك آز تدقيق ايدلمش اولان تورك تاريخى اوزرينه كئيف بر بولوط كې چوكمش اولان ظلمت پرده سى ضيانك دهاسى ايله قالمماغه باشلييور . توركك منشائى ، ايلك تورك قبيله لرى ، صويرى ، بوزلر آراسنده كى مناسبت ، بوزلر تابع اولدقارى تشكيلات طاشيدقارى ايلك دين تلقياتى ، ضيانك علمى تدقيقاتى سايه سنده ياواش ياواش آيدىنلانييور .

ضيا تدقيقات ساحه سنى تورك حقوقى اوزرينه ده تشميل ايدىيور . تورك عائله سنى ، عائله ايچنده قادينك وضعيتنى ايلك اول تدقيق ايدن ضيادر . بوتدقيقات ضيائى بو كون ساحه تطبيقه قونولان عائله قرارنامه سنك ايلك اساسلارنى وضع ايتمكه سوق ايدىيور . عيى زمانده ضيا توركلرك وراثت ، ملكيت و دولت حقنده كى تلقيلارنى ده مطالعه يه قويولوييور . ضيايه كوره تورك ايللرى متحرك برر سيته در . فى الحقيقه بوسيته لرك باشنده بر خاقان بولونوييور . فقط خاقانك اولادندن باشلايمرق تا سوك متواضع سيته افرادينه قدار ، بوتون سيته اهالي سى ، دولته قارشى عيى

حقوقی حائز و عینی وظیفه ایله مکلفدرلر . وسیته ده موقراتیق بر جماعتدن عبارت اولوب جماعت افرادی یکدیگرینه قارشى مساوی حقوقی حائزدرلر .

تورك حقوقی تاریخك تكونی آنندن بری کوله وسه رواثر اصوللرینه تماماً وابانجی قالمشدر و قبيله عصبیتنه بیکانه اولان توركلر ، تاریخك هر دورنده دولتیجی اولاکلشدر .

ضیا توركلر آره سنده کی اقتصاد واصناف تشکیلاتی ده اوزون اوزادی به تدقیق ایلشدر . بویوک ایمپراطورلقار تشکیل ایتش اولان متحرک سینه لرك ناصیل یاشادقارینی ، یاسیلان اوزون و اوزاق عاربه لرك احتیاجارینی ناصل تطمین ایلدکرینی بزه ایضاح ایلشدر .

خلاصه توركل مادی ومعنوی حیاته عائد برتک ساحه یوقدرکه ضیا تماس و مطالعه ایتمه مش اولسون .

بوصورته ضیا کندندن صوکر اکلک جک اولان تورک عالم ومدققلرینه برچوق موضوعار حاضرلامش وتورک اجتماعاتی تماماً تکنون ایدءرک تورک تاریخ وحیاتك اوزرنده کی اسرارک رفی ایچون ، بوعالم ومدققلره یالکز ضیانك آلمش اولدیغی یولی تعقیب وضیا طرفندن تماس ایدیلرک ا کمال ایدلمه مش اولان موضوعلری تماماً مق قابلور .

فقط بنجه ضیانك تورکله کک بویوک واک مهم خدمتی تورک مفکره سنده یابدیغی انقلابدر . ضیا ، بزده منقولات واسقولاستیق تفکر طرزینه اک آغبر خربه بی ایندیرمش ایلک متفکردر .

بونقطه نظر دن ضیانك تورک افقنده ظهوری «ده قارت» ک فرانسه ده ظهوری قادار مهمدر . فی الحقیقه ضیا به قادار ، بزده یکی فلسفه ایله مشغول و بناء علیه یکی اصول تفکره واقف ذوات موجوددی : فقط بوزار ، ساحه مجادله به آتیلهرق اسکی طرز تفکری محیطك نظر دقتی جلب ایدءحک برشکلده تنقید ویکی طرز تفکرک غلبه سنی تأمینه جالیشامشلمردی . ضیا بویولده دخی ایلک مجاهددر . ضیا به قادار تورک مفکره سی اوزرینه علی العموم اسقولاستیک اصولی ایله منقولات حاکم دی .

بزرده کی اسقولاستیکک ماهیتی آوروپاده « ده قارت » ک ظهورینه قادار حاکم اولان اسقولاستیکک عینی ایدی . یعنی آفاق حادته لردن و حیاتی جهتلردن تماماً آزاد - صرف انفسی و عیندی بر منطق اوزرینه مستند بر منظومه احکام و دساتیر : ایش ارسطو زمانندن قالمه بوا حکام و دساتیرله مؤبد قدسی و الهی بر ماهیتی حائز منقولات عصر لردن بری تورک مفکره سی اوزرینه حاکم دی . عینی منکنه نک بوا یکی دیشی آره سنده تورک مفکره سی بطنلردن بری ازیلکده ایدی ، قیلمدا مق امکاتی بولا میوردی ، انجماد ایتشدی . علم ، فن ، اخلاق ، حقوق ، حتی ، بدیعیات ، شعر و ادبیات بیه مفکره نک بوا سیر و ضعیفندن متأثر دی . بوندن بر عصر اولکی محرر لر ایله درت عصر اولکی محرر لر آره سنده فکر و حس اعتباریله هیچ برفرق بولا مازسکز . بوندن بر عصر اولکی حیاته درت عصر اولکی حیات آراسنده ده هیچ برفرق بولا مازسکز : عالم ، دولت ، فرد ، حقوق ، اخلاق و سائر حقیقه هپ عینی طرز تلقی ، عینی دوشونجه لر ! دماغ و دماغك آرقه سنجه حیات صانکه زنجیره باغلامش طور ییوردی . حیات بیقیدیر یجی بریکنسقی ایله بطندن بطنه آقوب کیدیوردی .

فی الحقیقه - بر عصر دن بری آوروپانک مادی و معنوی تأثیرلری ایله - حیاتمیزک مختلف تظاهراتنده بعضی تحولات وجوده کلیور . دولت ، عالم ، فرد ، حقوق ، علم ، فن و بدیعیاته عائد تلقیایمیز تبدلله اوزرایور . فقط بونحول و تبدلله شعورلی و منظومه حالنده دکل - پارچه پارچه و تصادفی اولارق حاصل اولدیغندن - عمومیتله مفکره من صاپلامش اولدینی زنجیردن قورتولا میور . حیات و کاشته عائد طرز تفکریمیز اسکی ماهیتی محافظه ایدیور و حاصل اولان تحولاتی دماغاً قبول دکل ، فعلاً یا لکیز تحمل ایدیور . دماغك ایچ طرفلرینه حاکم اولان عامل - حاصل اولان تحولاتی وجوده کتیرمش اولان یکی طرز تفکر دکل - اسکی منطقیله اسکی منقولاندیر !

ضیا بزرده بو منطق و منقولانه ایلك دفعه آچقندن آجیغه اعلان حرب ایتش بر متفکر در . دین ، اخلاق ، حقوق و بدیعیات کی اجتماعیاتك احتوا ایتدیکی مختلف موضوعلره تماس ایدر کن عینی موضوعلری لایتغیر و ابدی بر طرز زده حل ایتك ادعا سنده بولونان اسقولاستیک

و منقولانله ضيا مجادله يه كيريشمىش اولويوردى . ضيانك قوتله مجهر اولدينى يكي
 اصول ؛ مشاهدات و علمه مستند اولديغندن معارضلرينك مغلوبيتلرى مقدردى .
 بوصورتله ضيا بزده ولايت علميه و فكريه زنجيرنى فعلاً ايلك دفعه پارچالامىش
 و يرينه علم و مشاهده يه مستند سربست تفكر و سربست اجتهاد اساسنى وضع ايلش
 برمتفكردر . عصرلردن برى قدسيت ادعاسنده بولنان فكري وحشى دستورلرك
 آلنده ازيان و ايكله ين تورك مفكره سى نهايت زنجيرى قيرارق سربست بر مجرا
 بولدى . آرتيق دماغ بشرك جولان ايدميله چكى هر ساحه ده تفوق و غلبه يى تأمين
 ايدميك عامل - فلان و فلانك قدسى ولايتى دكل ؛ عقل ، منطق ، مشاهده
 و علمك اجتهاده و يرديكى قوت اولاجقدر ؛ بودرونى و معنوى سربستى صوك
 سنه لرده احراز ايدلمش اولان بوتون سربستلرك اك مهمى وجهه سنك مابه القياسيدر ؛
 شيمدى ضيانك اوج اساس فكرينه كجيورم : توركم ، مسلمانم و غربييم ؛
 توركلك صيا ايچون اساسدى . ضيا تورك عاشقى ايدى . و بوتون حياتى - كندى
 نفسى ايله عالمه سنى اهمال ايدرجه سنه - بومعشوقه سنه حصر ايلمشدى . ضيا تورك مؤمنى ايدى
 و بوتون الهاملرينى بو ايمانندن آليوردى . توركك روحى و اجتماعى خصوصيتلرينى ضيا
 قادار ايدم آليزه ايدن بر متفكر بيمز اولماشدر . ضيا يه كوره تورك ، روحى
 خصوصياتى ايله - اك صاغلام و اك يوكسك موقعلره نامزد بر عنصردر . توركك
 روحنده كى درسى و استقامته نظام و انتظام پرورلكه ، وقار و تمكينه ، صبر و تحمله ،
 فداكارلىق و قهرمانلىق خاصه لرينه ضيا عاداتا تعبد ايدردى . ماضيده بو خاصه لر سايه سنده
 معظم ايمپراطورلقلر تشكيل ايتمش ، قطعملر فتح ايله مش تورك ايچون استقبالدده
 اك مترقى و اك متمدن ملت ايله هم با اوله رق يورومكه هيچ بر معنوى مانع متصور
 دكلدر . ذاتاً شيمدى يه قادار منسوب اولمش بولندينى مدنى زمره لرك اعتلا و
 تكامل اوزرنده درين تأثيرلر احر ايدم كله مشميدر ؛ مثلاً اسلام مدنيتك تكوئننده
 توركك حصه سى آزميدر ؛ دولتچيلكده ادارى تشكيلات خصوصنده بيك سنه دنبرى
 بوتون اسلام عالمه رهبر اولان تورك ؛ علم ، فن ، ادبيات ساحه سنده ده اسلام
 مدنيتك اك مهم عنصرى اولماشميدر ؛ يالكوز ابن سينا و البرونى كچى عالملى

و مولانا جلال الدین کبی متفکر ادیب لری ذکر اتمک تورکک اسلام مدنیتده کی موقعنی تعیین ایچون کافیدر ؛ فی الحقیقه بونلر عربجه و فارسیجه یازمشلردر ؛ فقط « مونته نی » لر « ده قارت » لر « لایبسیچ » لر « قانت » لرده لاینبجه و یونانجه یازمامشلر میدر ؛ بو حادته - امت دورینه عائد بوتون مدنیتلره مخصوص بر عارضه در ؛ تورکک اجتماعی خصوصیتلرینه کانجه - دولتی وحید الزوجه ، پدرشاهی تورکی اجتماعی بنیه اعتباریه ضیا آسیا زمرة اقوامندن زیاده غرب زمرة اقوامنه منسوب عد ایدردی . تورکک موقعی غرب مدنیتده در . و تورکک بوموقعنی احراز ایدمکک و بومدنیت داخاندن دخی کندی شخصیتنی ابراز ایلیه جکدر .

بویوکسک و ممتاز روحی و اجتماعی خصوصیتلرینی ابراز ایدمکک ایچون تورکک ایکی شی لازمدر :

شعور ملی

مفکوره

مفکوره ضیا ایچون ملت و وطن در ؛ ملت و وطنک مادی و معنوی اعتلاسی و تکاملیدر ؛ ضیا بومفکوره نی کنجلمک و ادیبلره تلقین یولنده بوتون عمرنی صرف ایتدی . دنیله بیلیرک ضیا بومفکوره ایچون یاشادی و اولدی ؛ اجتماعی و خصوصی حیاتمکک بوتون نقصانلرینی - ضیا بومفکوره نک مفقودیتته عطف ایدیوردی . ضیا قوسمو بولیتزمکک ، زوبیه لکک دشمنی ایدی .

فقط ملت و وطن دن عبارت اولان مفکوره بر مفهوم مجرد دکلدر . نه وطن یالکز بو کوردیکمز طاغاردن ، طاشاردن ، اووالردن ، نهرلردن ، اورمالردن ، شهرلردن ، کویلردن ونه ده ملت یالکز بو تماس ایتدیکمز افراددن عبارتدرلر . بونلرک جمله سنی احتوا اتمکله برابر بونلرک فوئنده و بونلردن داها کنیش و داها درین برشیدر !

اوشی نه در ؟

اوشی ملی شعوردر !

ملی شعوری بولمق ایچون ، ملی حرئی بولمق لازمدر !

ملی حرثی بولق ایچون ده خلقه کیتمه لی در !

بوصورتله وطنپرور ، ملتچی اولان ضیا - نظریه سنک سوق طبییسی ایله خلقیجیلغه وارییور. تورک خلقی - یعنی صاپانلری اوزرنده کیجه کوندوز چابالایان چفتجیلر ، سورولری ایله طاغیر ، اووالر دولاشان جوبانلر ، چکیجیلری و اؤرسلری اوزرینه تر آقیتان صنعتکارلر ، فقیر و محویتلی تر کاهارنده قیدمعیشتله پویان اولان اصناف - خلاصه او عصرلردن بری ترک ایدلمش ، اونوتولمش ، فقر و احتیاج ایچنده قیور نان و لاکن دائما زنده ، دائما جوال ، دائما یرحیات و فلاکت کونلریمزدده امدادیمزه واران تورک کتله سی - ایشته ملی حرث دینه لرینی سینه سنده طاشیان بویوک وارلق !

ملی حرثی بولق ایچون بز منورلر بوبویوک واسرار انکیز وارلقه دوغرو یورویه کسز. ملی تاریخک بوتون ایزلری ، ملی روح و قلبک بوتون محرم و کیزی اهتزازلری بو بویوک وارلقک درینلکارنده مشخصدر . ملی حرثی بولا بیلیمک ایچون بو درینلکک ایچلرینه دالمالی یز !

اوزون عصرلر تورک منورلری ، تورک اداره و حکومت آداملری بو وارلقی اهامال ایتشلردر . مله ساتلرینی ، تلقیلرینی باشقه یابانچی برمنبعدن آلمشالردر . اونک ایچون ده مثبت ، پایدار ، ولود ، مشر بر نتیجه الده ایدمه مشالردر . نه دییورم : ایتدکاری هپ صنعی ، هپ یابانچی ، هپ کنسیدی روحمزله ، کنسیدی قلممزله ، کنسیدی وارلقمزله تضاد تشکیل ایدن ، آهنگسز ، حرارتسز نتیجه لر ! لسانمز و ادب آتمز : عربی ، فارسی و فرنک تقلیدی ! موسیقیمز : یزانس بوزونتوسی ! حقوقز : شرق و غرب خلیطه سی ! اقتصادی واداری تشکیلاتمز : کیمک نه سی اولدینی معلوم اولمیان بر اعجوبه !

خلقچی ضیا - بزلی ملی حرثی آرامغه دعوت ایدرکن - بو مشئوم یولی ترک ایدهرک - نهایت بزدن اولان خلقه دوغرو یورومکی توصیه ایدیور . آرتق تورک منورلری مله ساتلرینی ، تلقیلرینی او بویوک وارلقدن آمالیدر . لسانمزک ، شعرمزک ، موسیقیمزک ، حقوقمزک ، اخلاقمزک انکشافی عوامانی بو تورک خلق کتله سنک ایچنده و حیاتنده آرامالی یز . ایشته اوزمان شخصیت ملیه نک انعکاسی اولان لسانمز ،

ادبیاتىمىز ، موسیقیمىز ، حقوقىمىز ، اخلاقیاتىمىز ، كىندىمىز كىكى اولاجىقندن حیاتىمىزده
آهنك وانسجام حاصل اولور و بو آهنك وانسجام ایچنده بزه كىندى وارلغىمىز ؛
وارلغىمىزك معنوى تجلیاتنى عالمه عرض ایدرز .

ماضیمىزى تدقیق ایدر كن دخی خلقجیانی كىندیمىزه رهبر اتخاذا ایتمهلى یز .
آرتیق تورك تاریخی ، پادشاهلرك ، وزیرلرك وقوماندانلرك سرگذشتلرندن
عبارت عد ایتمهلى یز . تورك تاریخی مطالعه ایدر كن - بالخاصه تورك خلقك
حیاتی ، بو حیاته واقع اولان مادی ومعنوى تحولاتى نظر دقته آلمالى یز .
یالكىز و یالكىز او زمان حقیقى بر تورك تاریخی میدان كىتیریش اولاجقندر .

ایشته مى شعورك عوامل وعناصرى !

نره دن كلوب نره كىتدیكى بىلمك ، لسان ، موسیقى ، حقوق ، اخلاق
منبعارىنى كىندى مى وارلغنده آرامق ، شعر و ادبیاتنده بو وارلنى ترم و تصویر
ایتمك ونهایت وطن عشقى اطرافنده طوبلانمق ، ایشته شعور مى !

بویله بر شعوره مالك و وطن مفكورهسى اطرافنده طوبلانمش اولان بر محیط
ایچون ، سیاسى واقتصادى ساحه لرده كى بحر انلر هیچ بر حیاتی تهلکى حاز اولماز !
الویرر كه تورك كىندى وحدتى و وارلغى ایچندن طویسون و وحدت و وارلنى
تمثیل ایدن عوامل اطرافنده طوبلو قالسین : بو تقدیرده سیاسیات واقتصادیاك
بوتون تموجلرینه رغماً تورك لایموتدر . زیرا ، هر هانكى سیاسى طریقتى التزام
ایدرسه ایتسین ، وطن محبتى و مى شعور ، توركى دائما وطنى و ملتى محافظه و مدافعه
سوق ایدر . فقط شعور مى تىكون ایتمه دن ، وطن محبتى مفكوره حاله كیرمه دن سیاسى
اختلاجلر ، مهلك و مشئومدر . زیرا ، بو تقدیرده ، فردلر یالكىز حرصلرینه
ونفسانیتلرینه تابع اولدقلرندن بىلمیهرك ، آكلایه میهرق و وطنك اضمحلاك
سبب و یا خود آلت اولابیلرلر . بونك تماماً عكسینه اولارق ، وطن مفكورهسى
و مى شعور ، توركلكلر آراسنده وحدت و تساندى تأمین ایدن و توركلكى هر نوع
تهلكه دن صیانت ایله ين چمتودرلر . بو چمتونك موجودیتى بیه - توركى صاعلا
و ملت و وطنك منافعى ضامن سیاسى واقتصادى طریقتلر التزامه سوق ایدر !

ضیا تورکچی اولمقله برابر اسلامچی ایدی . ضیائی دینسز لکله اتهام ایتک قادار انصافسزلق اولماز . ضیا بر زمانده ظهور ایتدی که تورک منورلرینک قسم اعظمی یا قوسمو بولیت و یا خود تماماً لاقید ایدی . دینک اهمیت اجتماعی سنی بو منورلره ایلک اول علمی اصول ایله ایضاح ایدن و بو منورلری دین ایله اشتغاله سوق ایدن ضیادر . ضیا تورکچیلکی ده ، اسلامیتسز تصور ایده میوردی . لساندن صو کرارینی ملیتک اک مهم عاملی عد ایدن ضیا اسلامیت خارچنده تورکک قبول ایتمیوردی . اوکا کوره تورککلک جغرافی حدودی اسلامیتدی . عینی عرق و عنصری اعتباریله تورک اولارق اسلامیت خارچنده قالانلری ، ضیا توک جامعه سی ایچنه صوقیوردی . و بوندیک حقی ایدی . زیرا ملیت مشترک ذهیتدن عبارت ایسه هر کس اعتراف ایده رکه عرق ده عنصر اعتباریله آرامزده هیچ ر مشارکت اولمیان هند مسلمانلری بو کون بزم عرقزدن اولان مثلاً « ایسقونلردن » داها یاقیدرلر !

فقط ضیانک دینی و اسلامیتی یوبازلر ککندن بام باشقه در . ضیا دینده هر شیدن اول معنوی بر انبساط منبی ، روحی بر وحد واستغراق عاملی ، اخلاقی بر تصفیه واعتلا تأثیری آراردی : بو نقطه نظر دن ضیانک محبت و تمایلی تصوفه دوعرو ایدی . و مدرسه ایله یوبازلری اسلامیتی بوش وقورو رسمیتاره دو کدرک سعادت بشریه نی کافل معالیان دن محروم ایتمش اولمقله اتهام ایدردی ! فارسی نی مکمل دینیله جک درجه ده و عربی نی ده کفایت ایده جک قادار بیان ضیا ، اسلام تاریخی ، اسلام حقوقی ، اسلام فلسفه سی حائر اولدینی علمی اصول ایله تدقیق ایلشدی . و اصل اولدینی نتیجه شوایدی : اسلامیت عصر حاضر مدنی ایله پک اعلا ائتلاف ایده بیلیر . یالکز اسلامیتی عناصر اولیه و اساسات حقیقیه سنه ارجاع ایتمه لیدر . اسلامیتده اصل و اساس اولان اعتقاداتله اخلاقیات و عباداتدر . شو اوج عنصر ایدیدر ، لایموتدر ، یالکز مدرسه و یوبازلرک یوزندن خرافات آئنده بو غولوب قالمقده درلر . بونلری خرافات دن قورنار مق و حائر اولدقلری معالیاته ارجاع ایده رک قلوب عبادی تصفیه و اعلا ایده جک برحاله صوق لازمدر . ایشته بو مقصدله در که ضیا و قتیله دار الخلافه لاسلامیه مدرسه سی دوشونمشدی . بو مدرسه علوم ، فنون ، فلسفه و السنه حاضره ایله مجهز علما یتشدیره .

جگدی و بوعلما ساییه سنده اسلامیتده تصوراتیدیکی تصفیه عملیه سی اجرا اولنه جقدی . اسلامیتک دردنجی عنصری اولان معاملاتی ، ضیاموقت و کجیجی بر حادته ماهیتده تلقی ایدیوردی . حقوق ، ماهیتی اعتباریه متحول و متحرک اولدیغندن ضیا ، اسلام حقوقنکده متحول و متحرک اولسی طرفداریدی . و بوقناعتی ایله درکه یوبازلرک حدت و خصوصتی جلب ایتشدی . فقط ضیا بوراده دخی اسلامی اساسدن آیریوردی و اسلامیتجه دخی قبول ایدیلرک اجتماعیاتک بررکنی اولان « عرف » قاعده سه استناد ایدیوردی . بواساسه استناداً ضیا اسلام حقوقنی معاشره شیرمق امانده ایدی . قادین ، وراثت ، ملکیت ، وقف والی آخره مسئله لر حقنده یوروندیکی مجادلر له بومقصدده معطوفدی . ضیا بومجادله بی یوروتورکن ، طبیعتیه « اجتهاد » مسئله سنده تصادف ایدیوردی . ضیا کبی حریت و سربستی تفکری ، اجتماعی تکاملک اساس عدایدن برمتفکر طبیعتیه اجتهادک مسدودیتنی قبول ایده مزیدی . اجتهاد مسدوددیمک ، دماغ بشر و حتی بالذات بشر کندیتنی یوق دیمکدر . بونی ضیا قبول ایده مزیدی و بوخرافیه قارشق قلبنک بوتون قوتی ایله عصیان ایتدی . حقیقتده ضیانک مقصدی ، اسلامیق عصر حاضر عالمی و فلسفه سی ایله تألیف ایدرک اوکا یکی و قلوب عباد اوزرینه مؤثر بررونق ویرمکدی . بوعملیه بی ، ضیا احیا و تمجدد ملینک ، الزم برجهتی عدایدیوردی . ضیانک هدفی دینی قالدیرمق دکل ، حاشا ، دینه عصر حاضرله هم آهنگ برروش ویرمکدی .

فقط مدرسه و یوبازلر ضیایی آکلایامادیلر ، تقدیر ایده مه دیلر . هر یکیلکدن قورقان ، معالیاتدن حذر ایدن بوزمره بر معتاد ضیانک دینسرلکنه حکم ایتدیلر . تکرار ایدیوروز ، ضیا ایچون بوندن انصافسر برافترا اولماز .

ضیا عینی زمانده غربیجی ایدی . ضیانک غربیجیلنی ، بوتون نظریه سنک لاینفک بر نتیجه سیدر . امت دورندن ملت دورینه انتقال ایدن تورکلک ، ملیت جریانی تمثیل ایدن غرب عائله مدنییه سی ایچنده برموقع طوتمق مجبوریتنده در . زیر اشعورسر برسورو ماهیتنده اولان قوملری شعورلی و مفکوره لی برملت حاله سوق ایدن ملی جریانک منشائی غربدر . غرب عین زمانده بوعملیه نک بوتون نظری و عملی عوامل

دستورلارینی ده ترتیب و تطبیق ایتشدرد . قوم وضعیتندن ، ملت موقعه یو کسه ان بوتون محیطار - بو عامللرک دستورلارینی غریبدن آلمشلردر ! بزده اوصورتله حرکت ایتلک مجبوریتنده یز .

مفکوره و شعور صاحبی اولمق دیمک ، وضایت و تحکم آلتندن چیقارمق رشده واصل اولمق ، مادی و معنوی شخصیتنی بالذات کوسترملک دیمکدر . بو عملیه نك طرز اجرا سنی بز نه کندی ماضیمزدن ونه ده منسوب اولدیغیمز شرق طالنك شیمدیکی وضعیتندن او کره نی بیلیرز : یکانه مراجعت ایده بیله جکمز جهت غریبدر .

غربك کندیسندده دخی ، ملیت جریانی ، نه کو کدن الهام طریق ی ايله ایتمش ونه ده یرده صرف ذهنی بر عملیه نك محصولی اولارق ظهور ایتمش بر حادثه در . خایر ! بو جریان اوزون بر تاریخنك ، اوزون واعوجاجلی آراییشلرک نتیجه سیدر . حق دیه بیله رز که غریبده کی امت دوری بز مکیندن داها زیاده وداها اوزون سورمشدر .

غریبده اون درت عصر دوام ایدن امت دورینه ، ایلک ضربیه یی انتباه و تجدید نامی طاشیان دورده قلاسیق یعنی اسکی یونان وروما مدنیتلری ايله یاقیندن تماس امکانی ایندی رمشدر ، غرب ایلک دفعه مفکوره و شعورله مجهز ملتارک اعجاز نما فعالیتلرینی مشاهده ایدرک حیره طالیور و بو حیاتی تقلیده قویولویور . فقط ، امت دورینك کوکلری و تمللری بوراده هنوز پک درین و پک قوتلیدر . اوزون مجادله لر اجراسی لازم کلیور : یوزاللی سنه سوردهن و و مستقالیه صلحی ايله نهایت بولارق ، وجدانلرک سر بستیمی اساسنك قبولی ايله تتوج ایدن دین قاوغالرندن صوکره ، فکر و علم قاوغالری باشلا یور . بوده همان همان عینی مدت دوام ایدیور و نهایت بویوک فرانسز انقلابی ايله غلبه چالان ملت دوری ، اون طقوزنجی عصرده بوتون غربی استیلا ایدیور .

تام درت عصر سوردهن بوجدال انسانسندده ، غریبده ، ادبیاتدن ادبیاتك اشکالندن ، موسیقیدن ، ورسمدن باشلا یهرق علم ، فن طرز تفکر و تجسس

فرد ، عالم ، دولت ، حکومت ، حقوق ، اخلاق و سائر میه عائد تلقیله قادر ، هپسی عظیم و درین تحولاته معروض قالیور . وصایت و تحکم آئنده ازیان و سوروکی چوبانلر طرفندن سوق ایدیان ، مادی و معنوی شخصیتلرینی ابرازدن عاجز ، شعور سز ، مفکوره سز سفیل و بیچاره قوملر یزینه شعور و مفکوره لرینی بولمش شخصیت مادیه و معنویه لرینی بوتون فعالیت بشریه ساحه لرنده اعجاز تاما برطرزده ابراز ایدن ادبیات ، صنایع نفیسه ، علم ، فن ، فلسفه ، سیاست ، اقتصادیات و سائره ساحه لرنده امثالی تاریخده کورولمه مش بر وارلق کوسترین حره سربست ، مستقل ملنلر قائم اولویور :

تورک آوروپانک قاپوسنده اوطوردینی وزمان زمان آوروپانک ایلچرینه قادر حملول ایتدیکی حالده منسوب اولدینی شرق مدنیتنک الجا آتی ایله مع التأسف بوجریانک خارجنده قالدی . بزده محمد فاتح استانبولی فتح ایدرکن ، غربده ، تجدد و انتباه جریانی چوقدن باشلامش ایدی .

بزده سلطان سلیمان ویانه نی محاصره ایدرکن ، غربده دین قاوغاری حاد بردورده ایدی . بزده ایکسچی محمود یکیکچریلرایله اوضرا شیرکن ، غربده بویوک فرانسیز انقلابی یتمش ملیت دوری غلبه ایتمشدی !

فی الحقیقه ؛ شرق عالمی ، قلاسیق دوره تماماً یابانچی دکلدی ، بزغربدن دها اول ارسطونی ، افلاطونی ، بطلمیوسی و سائرین بیلوردق فقط ، مع التأسف ، ز اسکی یونانستانک یالکیز علمی و فلسفی دینه لرینه تماس ایتدک : ادبیات ، بدیعیات ، صنایع نفیسه ، سیاسیات ساحه لرنده کی خزینه لرینه تماماً یابانچی قالدق . بونلرک ویردیکی فیضلردن تماماً محروم اولدق . رومایه کلنجه ، اوکا اصلا تماس ایتدک . رومانک اصل دهاسی اولان حقوقدن و دولت تشکیلاتندن خبریمز بیله اولمادی . بوفرقلردرکه آوروپا ایله شرق عالمنک واز جمله بزم آرامزده کی آیریلق و غیر یلق مسافه سنی کیتدکجه کنیشه تدی و نهایت غربک قطعی تفوقنی تأمین ایلدی .

ضیا بومسافه نک طی ابدیلسنه چالشیوردی . حیاتنک صوک سنه لرنده قلاسیق تربیه و تعلیمک اهمیتنی تقدیر ایده رک بزمده مکتبلر واسطه سیله دوشورودق دوشوری به

يونان قديم وروما عالملى ايله تماسه كلمه مئى اىستىوردى .
 فقط مسافه نك طيى ايچون اك قيصه يول، غربى تعقيب ايتكىدى . اونك واصل
 اولدىنى نتيجه لرى الة ايتكىدى . ذاتاً حيات يوزسنه دن برى بى اورياه دوغرى
 سوق ايتيورمى ؟ ذاتاً تنظيمات دورندن برى بى غربه دوغرى سوركله نيمورمى بى ؟
 ضيانك تنظيماتچىلاره عفو ايده مديكى ايكي نقطه واردر : بىسى بى داخل
 وخارجدن صيقيشديران ملت جريائى تقدير ايده ميه رك - بوجريانه مخصوص مؤسسه لرى
 امت دورينه مخصوص مؤسسه لره مزج ايتك ايسسته ميه ليردر . ديكرى ده اقتباس
 واكتسابلرغى معين بر اصول ومنظومه يه ربط ايتيه رك كليشى كوزل وقارمه
 قاريشيق حركت ايتمش اولدقاريدر . بونك نتيجه سى اولارق عثمانلى حياتنك بوتون
 نچليانده لساندن باشلايه رق نكمله ره قادار اويله بر خليطه حاصل اولدى كه ،
 تورك بوخليطه ايچنده تماماً غائب اولوب كيتدى . دولتك مؤسسسى وعنصر اصليسى
 اولان توركك شخصيت ماديه ومعنويه سى وحرثى اهمال وحقى استحقار ايديلدى :
 هرشى چوكمه ك باشلادى ، هرشيدى اورىژيناليتلر سيلينمكه قويولدى . نه امت
 دورينه مخصوص رنك ونده ملت دورينه مخصوص لون كندىنى كوستره بيلدى :
 بونلر يكدىكرىنى ابطال وافنا ايتديلر . غريب بر بوشلق ، بر مسكنت ، بر ذلت
 هر طرفه سرايت ايتدى . اداره وسياستنده كى « اداره مصلحت » ، معاشرته كى
 كولونچ وچين وارى مراسم وانحنالر ، لسانده كى طنطنه ، قوفلق ، مبهميت ،
 حقوقده كى فقه ايله قودناپوليونك آل الة ويرمك برلكده يورويوشلرى خلاصه
 معنوى حياتنك هر طرفدن صيزوب آقان رنكسزلك وشخصيتسزلك ، مادى حياتنك
 آلمش اولدىنى ماهيتى كوستره ن ، ومنتانله « اسمو كين » آراسنده نه اولدىنى بللى
 اولميان « استانبولين » ك بوينى ايله ياقاسى ، اوكى ايله يوزى آراسنده كى آهنكسزلك
 ويچمسزلكده تمثل ايتدى .

دينه كلنجه اوده آرتيق اسكى صلابت وشخصيتنى غائب ايده رك قورو وبوش
 وكيمنه نك نه عقلنه ونده قلبنه برشى سويله ميه ن مراسم دو كولمش ودينى محافظه
 واداره ايدلرده - بررماموردركه سنه اينه رك طاشيدقلى بوشلقلى اوزرلرندى كى

الیسه لک آلتون یالیزلری ایله اورتیمکه قویولدیلر .

بوعوممی رنکسزلکه و شخصیتسزلکه قارشى ایلک عصیان ایدن بویوک نامق کمال ایدی : عثمانلی جماعتنه بر مفکوره تلقین ایدمک حیاته بارز بررنک و بررنک ایستین بوداهینک ولولهلی فریادلری ، امت دورینک صوک فغانی ایدی . فقط تاریخده آرتیق روانی اوینایه رق چوکمکه محکوم اولان بودوری بعت بعدالموت معجزه منه مظهر ایتدیرمک ایچون حتی نامق کمال کبی بویوک برروحک نفخاتی کافی دکلدی . فی الحقیقه معاصر کنجلاک بوندن متأثر اولدی ؛ فقط عصرک آلمش اولدینی عوممی روش بوتائبرک دوامنه مانع اولدی .

عثمانلی جماعتک صاپلامش اولدینی دونوم نقطه سندن ایکی یول آیریلیه ردی . بونلردن برینسی کیرییه ، ماضییه ؛ دیکری ده ایلرییه ، استقباله متوجهدی . نامق کمالک کوستردیکی یول برنجی ایدی . حالبوکه محیطده هرشی ایلرلیوردی ، استقباله دوغری یورو یوردی . یکی بطن کنجلاکی طبیعتیه بویولی اختیار ایدمکدی . « ثروت فنون » اطرافنده طویلانان بو کنجلاک ده ، اطرافنی قاپلامش اولان رنکسزلک و شخصیتسزلکه قارشى عصیان ایتدی . بونقطه ده ، بونلرله نامق کمال آراسنده روحی بر مشارکت وارد . توفیق فکرتله ، نامق کمال عینی روحی احتیاجک برر ترجمانی ایدیلر ! فقط - الهاملری ونقطه توجهاری نه قدار متباین و متضاددر . توفیق فکرت و آرقداشارلی غریبچیدرلر . بونلر مفکوره یی غریبه آرایورلر ؛ شخصیت ورنکی اوراده بولمغه چالیشیورلر .

فقط غربی بالخاصه ادبیات وفلسفه زاویه رؤیتندن کورمش اولدقلرندن بونلر غرب مدنیتک الک اساسلی و الک مبارز بر خاصه سندن غافل ایدیلر : بوخاصه ده ملیت جریانی ایدی !

ایشته بو غفلتدرکه ادبیاتمزه ، طرز تفکر و تحسس موزه آوروپائی بر استقامت ویرن « ثروت فنون » متفکر و ادیبلرخی ملیت جریانک خارچنده قالمغه محکوم ایتدی . وینه بونک ایچوندزکه بونلر آرادقاری رنک و شخصیتی تعینندن عاجز ایدیلر ، زیرا حقیقی شخصیت ملتده در . اونک خارچنده رنک آرامق غفلتدر .

مع مافیه ضیا اوزرینه نامق کمال ایله توفیق فکرت قادار تاثیر اجرا ایتیش محرر
بو قدر، ضیا بونلردن شوق و هیجانله بحث ایدردی . بونلردن آلدینی ایلك تاثیرلری
وفکرلری شکران و مسئله یاد ایدردی .

حقیقتده ضیا بو ایکی قطبک التصاق نقطهسی ایدی . ضیا اسلامچی اولدینی
ایچون نامق کمالی و غربچی اولدینی ایچون ، توفیق فکرتی ، کندی شخصده
تشیل ایدیوردی .

فقط ضیا اونلر کی یالکیز شاعر و ادیب دکلدی . ضیا شاعردن زیاده عالم
و متفکریدی . بناء علیه اسلامیتی ده ، غربچیلی ده داها ای ، داها درین آکلامشدی .
عمرنده بر کره آوروپاده بولونماش ، آوروپایی یالکیز مالطه حبسخانهسی کی
مشوم و سونوک بر نقطه دن کورمش اولان ضیانک ، آوروپایی صرف کتاب سایه سنده
نه قادار درین و دوغری آکلامش اولدیغنه حیرت ایتمه مک قابل دکلدی . بونک
ایچون ضیانک انده کی یکانه واسطه و آلت فرانسه جه ایدی . معلمدن و منتظم
بر صورتده تدرس ایتمه دن صرف کندی مساعیسی ایله ضیا بولسانک بوتون
خصوصیتلرینه بوتون ایجه لکلرینه وقوف پیدا ایتمشدی . فی الحقیقه فرانسه جه
قونوشامازدی . فقط اک مغلق وک چتین کتاباری فرانسه ده سنه لرجه قالمش
و تحصیل ایتیش اولانلردن داها ای آکلاردی . بوسایه ده آروپا تاریخ مدینتی ،
غرب فلسفه سی ، غرب مؤسسه لرینی دوغری دن دوغری به تدقیق و مطالعه ایتمشدی .
ضیا بالخاصه غربک اصول و مه تودینه مفتون ایدی و بواصول و مه تود سایه سنده
حصوله کتیریش اولان علم ، فن ، صنایع ، اجتماعی و سیاسی مؤسسه لرک
عاشقی ایدی .

ضیانک غربچیلانی بالخاصه بوساحه لره عائددی . ضیا غیر شعوری تقایدجیانک
دوشمنی ایدی . مودایه فارشی نفرت ایدردی . آوروپانک ظاهری و مسرف
جهنلرینی قوییه ایدرک روحنه ، لدنیاتنه یابانچی قالان زوییه لکه تحمل ایتزدی .
ضیا غربچیلک خصوصنده کی شعارینی آوروپا قافالی ، تورک قلبی اولمالی . جمله سی
ایله افاده ایدردی . تورک غرب مدینتی عائله سنک عنصری اولاجق . فقط بو طاقله

ايچىندە انكليز ، فرانسىز ، آلمان ، روس كىندى شىخىيتلىرىنى ، كىندى مىلى
موجودىتلىرىنى ناسىل مۇھافىزە ايتىشلىرى ايسە بۇدە مىلى شىخىيتلىرى مۇھافىزە ايتىلمىلىرى .
بونىك ايچون دە هر شيدىن اول مىلىتىچى اولمىلىرى . ملتىزك حرىتە صادق ومربوط
قالمىلىرى . مىلى لسان ، مىلى دىن ، ايلك اساسلىرىنە ارجاع ايدىلىش اسلامىت ،
مىلى حقوق ، مىلى ادبىيات ، مىلى موسيقى ، مىلى اقتصاديات ، مىلى صنایع ، مىلى سياست ،
ايشته مىلى شىخىيتلىرىنى تظاهىرلىرى !

بوتون بونلىرى بۇ آوروپا اصولى ومەتودى ايله تدقيق ، انكشاف واستمار
ايدە جىكز . اساسلىرىنى ، كوكلىرىنى خىلقىمۇدە ، تورك كىتەلەرنىدە آرايىچىز .
فقط تىكامل وانكشافلىرىنى آوروپا اصولىنىك تطبیقى ايله تامينە چالیشەچىز .

بوصورتله هم شىخىيت مىلى مەنزى مۇھافىزە ايدىلىش اولاجىق ومەدە غەرىبك مدق
عائەسى ايچىنە كىرەرك مىلى شىخىيتلىرىنى تظاهىرلىرىنى مدنىت حاضرىك برعنصرى جائە
قوياچىز . بونىك بونىك فرانسىز ، بر آلمان ، بر انكليز ، بر ايتاليان ادبىياتى وموسيقىسى ،
حقوقى ، سياسى واجتماعى تشكىلاتى واردر . بونىك ، اساسلىرىدە بر دىرلر وعینى اصول
ومەتود اوزرىنە قورولمىشلىرىدە . فقط رىك ولوندى باشقە باشقە باشقە درلر وبو
باشقە لىقلىرىدە ماتىرك شىخىيتلىرىنى افادە ایدر وعمومى آھنىكى مۇھافىزە ایلر . بۇدە
عینى اساسلىرى وعینى مەتود واصولە صارىلەچىز . فقط حرىتمىزى مۇھافىزە ایدە جىكز
طبیعیلە بۇدەدە غەرب ماھىيەتلىرى مىلى بر ادبىياتىز ، مىلى بر موسیقىمىز ، مىلى بر حقوقىمىز ، مىلى
بر سياسى واجتماعى تشكىلاتىز اولەجىق وبۇدە عائە بوخصوصىتلىرى ، عمومى آھنىك
يىكى برعنصرى اولاجىق وبو آھنىكە يىكى بر رونق وبرەجىكدر .

ايشته ضيانك مختصراً غریحىلق حقندە بىلەدىكى فکەرلر ! كىرك بوخصوصە
و كىرك دىكر موضوعارە عائە فکەرلىرىنى ضیاداغىنىق ، غیرمنتظم ، مختلف ومتعدد
مجموعەلردە وغزەلردە نشر ایلشدر . مع التأسف كىندىسندن صوكرە ، منظومە
افكارلىرى حاوى مدون بر اثر بر اقامدى . بوكى اثرى يالکىز صوك سەدن برى
يازمغە قرار ویرمىشدى . فقط طالع مساعده ایتىدى . شمدى اوداغىنىق يازىلرى
طوبىلاق وبو منظومە حالندە طبع ایتدىرىمك بۇدە ، يعنى ضيانك دوستلىرىنە ، فکەر
آرقاداشلىرىنە دوشىر .

ضیامع التأسف وقتسز افول ایتدی . تام دماغنك كمال درجه سینه واردینی وکندیسندن بویوك اثرلر بئله نیلدیکی زمان اولدی .

مع مافیة ضیانك وجوده کتیرمش اولدینی اثر بویوكدر و براقوب کیتدیکی ایز دریندر بویازی تعقیب ایتك و او بویوك اثری یاشاتمق ملی بروجیه در .
ضیانك فکەرلرینه اشتراك ایتمهك اونلری تنقید ایتك اولور . فقط ضیائی انكار ایتك ، اونك بویوكلكلیکنی اعتراف ایتمهك ، براقوب کیتمش اولدینی تأثیر اوکنده تقدیسکار بروضعیت آلاماق حق ناشناسلقدرد . ضیا دها میدر ، دکلیدر ! نه قدار بیهوده و عبث برسؤال ! دها اولچولور ، طاریلیر برشی دکلدر که حقنده معین بر حکم ویر یاسین !

ضیا ، کندیسندن صوکره بر مکتب ، بر نه قول براقوب کیتمش بر طمدر .
ضیا ، معاصرلری اوزرینه درین تأثیرلر اجرا ایلش بر دماغدر .
ضیا ، ثورک حیاتنك هیئت عمومیه سی حقنده ، بو حیاتك هر طرفنی احاطه ایدن بر منظومه افکار بیان ایلش تورکیده و بلسکده بوتون شرنده ایلک ظهور ایدن بر متفکدر .

بوتون بونلر دها اثر میدر ، دکلیدر ؟ جواب ، ذوقه و بالخاصه زاویه رؤیته باغلیدر . بر چوقلرنجه دها اولان ناپولیون « اسیولیت نهن » ك نظرنده خریص وانتریقان بر ذکادر .

فقط ضیا حقنده جواب نه اولورسه اولسون هیچ اولمازسه عبدالله جودت بك کبی انصافسز افترا لره توسل ایدیله سین . ضیائی ، سیاسی قتللر سائق اولمق اوزره تصویر ایتك و بالخاصه بویله آغیر بر اتهامی هیچ بر دلیل وثبوت ارا نه ایتمه دن . و ضیانك اولومندن سوکره سرد ایتك بیلیم که هانکی وجدانه ، هانکی انصافه صیغار ؟ بز بو اتهامی کمال نفرتله رد ایدر و بویوك ضیائی بوتون قلبمز و روح مزله تنزیه ایددور : ضیا تمیز یاشامس و تمیز اولمشور .

آغا اوغنی احمد